

A fenntartható gazdasági felzárkózás Szent Grálja – létezik egyáltalán?

A Versenyképesség és növekedés című – igen vaskos – kötet explicit módon kifejezett legfőbb célja, hogy a versenyképészen alapuló, fenntartható felzárkózást megalapozó stratégiát kínálja Magyarországnak számára (7. o.). E nemes célt a sikeresen felzárkózó országok gazdaságpolitikai tapasztalatait áttekintve, illetve a jelenlegi magyar helyzetet elemezve, arra építve igyekszik elérni. A törekvés üdvös: ki ne szeretné Magyarországot előrébb látni a versenyképességi rangsorokban (annak minden járulékos hasznával egyetemben) a jelenlegi nem túl előkelő pozíció helyett? A téma logikai megközelítése is megfelelő: nézzük meg a sikeres nemzetközi példákat (mintegy benchmarkként; a különbségek feltárása okán néhány sikertelen ország példájával együtt), vessük össze a felzárkózásuk kezdetét a jelenlegi magyar helyzettel, majd ezek alapján tegyünk készpénzre váltható gazdaságpolitikai javaslatokat! Ezen elgondolást viszont gyengíti az a tény, amit a kötetben helyet kapó tanulmányok számos helyen hangsúlyoznak, és ami a közgazdászok számára már régóta világos: nincs egységes recept a sikeres felzárkózásra, nem lehet egységes gyógymódot adni tétől, időtől (kiinduló állapottól) függetlenül, a fenntartható gazdasági felzárkózás Szent Grálja nem létezik. Ettől függetlenül a kötetben szereplő, a sok szerző mellett is kiegyensúlyozott színvonalú tanulmányok mindenképpen hozzájárulnak a felzárkózás témájának mélyebb megismeréséhez, az ismeretek bővítéséhez.

A címben szereplő versenyképesség és növekedés külön-külön is könyvtárnyi irodalommal bír, nem meglepő tehát a kötet hossza. Azonban még a 831 oldalas terjedelem mellett is előfordulhatnak – ahogyan elő is fordulnak – olyan területek, amelyek gazdagították volna a téma tárgyalását (például a monetáris politika szerepe a növekedésben).

A mű első része a gazdasági felzárkózás nemzetközi és hazai tapasztalatait mutatja be, az elmélet felől közelítve. Az első fejezet a növekedés- és konvergenciaelméleteket olvasmányosan, logikusan mutatja be, majd a második fejezet kelet-ázsiai és európai sikeres

(és sikertelen) konvergenciát mutató országok esettanulmányait tartalmazza. Ezek legfőbb tanulsága, hogy a sikeres konvergencia feltétele a beruházásélénkítés, a munkaerőpiaci részvétel fokozása, az innovativitás és a versenyképesség fenntartása, az oktatás támogatása és a jól működő pénzügyi rendszer. E feltételeket egészíti ki a harmadik és negyedik fejezet a korábban ismerttetett országok növekedése finanszírozásának tanulmányozásából leszűrt következtetésekkel, miszerint a belső megtakarítás hosszabb távon szintén pozitív hatású lehet a felzárkózásra, a külső forrásbevonás azonban – bár gyorsíthatja a felzárkózás ütemét, különösen ha beruházás finanszírozását szolgálja – kockázatos is lehet, továbbá a pénzügyi rendszer konvergenciát támogató szerepének legfontosabb feltétele a kiszámítható jogi környezet.

Az ötödik fejezet a költségvetési stabilitás és a strukturális reformok szerepét vizsgálja meg a felzárkózásban, helyesen kiemelve az oktatás fontosságát. Az oktatás fejlesztését nem lehet kellően hangsúlyozni, hiszen a fejezetben bemutatott országok példája is mutatja, hogy a sikeres felzárkózás összekapcsolódik a magas GDP-arányos oktatási kiadásokkal, és ebben – szemben a tanulmány állításával (256. o.) – Magyarország lemaradást mutat a példaként említett országokhoz képest. Ez már a GDP-arányos állami oktatási kiadások adataiból is kitérnek (Finnországban 6%, Írországnak 5,2%, Ausztriában 5%, Lengyelországban 4,4%, Dél-Koreában 4,1%, Szlovákiában 3,6%, Magyarországon 3,3%, ld. OECD [2016]), de ha ehhez még hozzávesszük a magánkiadásokat is, a különbségek még szembe-tűnőbbek lesznek. Ahogy azt a nyolcadik fejezet is kifejti, a fejlettebb országokénál alacsonyabb kiadási szint arra utal, hogy az oktatási kiadások GDP-arányos mértéke tovább növelhető (426. o.). Ez annál is inkább megfontolandó, mert a fejezetben bemutatott kedvezőtlen demográfiai folyamatokat ellensúlyozhatja a képzettség növelése. A leírtak igazak a humántőke másik elemére, az egészségi állapotra is: a magyar népesség nemzetközi összehasonlításban rossz egészségi állapota az

egészségügyi kiadások hatékonyságának javításával és a ráfordítások növelésével javítható (441. o.). (E következtetésekre a tizenhatodik fejezet is ráerősít.) A gazdasági növekedés és a humántőke közötti kétirányú pozitív kapcsolatot kihasználva pedig egy pozitív spirál indítható be: a magasabb oktatási és egészségügyi kiadások hozzájárulnának a magasabb növekedéshez, amely még magasabb oktatási és egészségügyi kiadásokat tenne lehetővé és így tovább.

A hatodik fejezet Magyarország felzárkózási folyamatát veszi górcső alá (ezt a hetedik fejezet regionális aspektusból egészíti ki), végkövetkeztetése pedig teljes mértékben összecseng a harmadik és negyedik fejezetben a növekedés finanszírozásáról leírtakkal, vagyis a sikeres felzárkózás kulcsa a belső megtakarításokból történő beruházásfinanszírozás, de a felzárkózást a külső források bevonása tovább gyorsíthatja. Érdemes ugyanakkor kiemelni azt a konklúziót is, hogy a nemzetgazdasági szintű felzárkózást az országon belüli regionális különbségek jelentős mértékben gátolhatják, és mivel megyei, regionális szinten is igaz, hogy nincs egyetlen jó megoldás, ezért célzott, az adott térségre szabott gazdaságpolitikára van szükség.

A jól felkészült, korszerű ismeretekkel rendelkező, motivált, etikus humántőke, a beruházások és a termelékenység a gazdasági növekedés kulcsfontosságú – egymással összefüggő – tényezői, így növekedésben betöltött szerepük külön-külön fejezetben kapott helyet (nyolcadik, kilencedik és tizedik fejezet). Összességében megállapítható, hogy Magyarország e tényezők mindegyikében kisebb-nagyobb lemaradást mutat az EU átlagához, de általában a visegrádi országok némelyikéhez képest is.

A tizenegyedik fejezet a magyar bankrendszer helyzetét tekinti át, amelyet az indokol, hogy a pénzügyi szektorban meghatározó a banki finanszírozási forma, így a bankok által érzékelt kockázatok, a bankok kockázatvállalási képessége és hajlandósága, valamint a közvetítés költsége jelentős hatással bír a gazdasági növekedésre. A dinamikus gazdasági növekedés szükséges feltétele a hitelezés fellendülése, így ez a magyar gazdaságpolitika egyik kiemelt fókusza (571. o.).

A fiskális politika számos csatormán keresztül befolyásolja a növekedést és a versenyképességet, melyek közül a legfontosabb a stabilitás. Emellett az allokáció – oktatási, egészségügyi, kutatás-fejlesztési kiadások –, valamint az újraelosztás (adórendszer) különösen fontos szerepet játszanak a növekedésben. Fontos azonban itt is megjegyezni, hogy az adócentralizáció és az állami újraelosztás nagyságát tekintve nem létezik egyértelműen legjobb modell, a sikeres felzárkózásban elsősorban nem az állami bevételek és kiadások szintje, hanem azok szerkezete fontos a versenyképesség szempontjából. Ahogy azt a tizenkettedik fejezet megállapítja, Magyarországon mind a stabilitás, mind az adórendszer tekintetében jelentős előrelépések történtek, bár még van tere további lépéseknek a növekedés elősegítésére.

A kötet második nagy szerkezeti egysége az első részben leírtak alapján hét fejezetben ismerteti azokat a területeket, amelyekben a magyar gazdaság versenyképessége javítható lenne, illetve számos javaslatot is megfogalmaz. E területek egymással is szervesen összefüggnek, így tárgyalásuk nem egyszerű, a javaslatétel során pedig figyelembe kell venni a szövevényes kölcsönhatásokat, azt, hogy egy-egy intézkedésnek tovagyűrűző hatásai is lehetnek, melyek erősíthetik, de akár ki is olthatják az eredetileg célzott hatást. A versenyképesség javításának azonosított lehetséges területei és a javaslatok a munkavállalás, a vállalati, az állami és az emberi erőforrások versenyképessége területén szervesen épülnek az első részben megállapítottakra, reális, logikus továbblépési lehetőségeket mutatnak. Mindegyik részterületen visszaköszönnék a korábban már azonosított fejlődési lehetőségek, új elemként jelenik meg viszont a stratégiai jelentőségű kulcságazatok kiválasztása (673. o.). Ezen ágazatok meghatározása természetes kíváncsi, hiszen ezekre fókuszálva lehetőség nyílik azokon a területeken fejlődni, ahol az ország olyan erőforrásokkal, képességekkel, alapvető képességekkel (core competencies) rendelkezik, melyek hozzájárulhatnak a tartós versenyelőnyhöz. Nem világos ugyanakkor, hogy az azonosított területek (elektronika, járműipar, turizmus, élelmiszeripar, logisztika, infokommunikáció, gyógyszeripar, biotechnológia, orvosi műszer-

gyártás, kreatív ipar) valóban rendelkeznek-e ilyen alapvető képességekkel (ez néhány esetben egyértelmű, néhány esetben azonban nem). Ennek elemzésével érdemes lett volna kiegészíteni a javaslatot, például a stratégiai menedzsment irodalmából jól ismert VRIN-elemzés adaptálásával (az eredeti modelltől ld. Barney (1991)).

A tizenhetedik és tizennyolcadik fejezet a versenyképesség erősítésében fontos szerepet játszó európai uniós forrásokon alapuló fejlesztéspolitikát, illetve a korábbiakban nem tárgyalt, de a versenyképességben kiemelt fontosságú, tőzsdével és a megtakarítások ösztönzésével kapcsolatos területeket ismerteti. Végül az utolsó fejezetben kapott helyet – kissé szűkszavúan – a bankrendszerrel kapcsolatos programok ismertetése. Ez utóbbinál az eddig megtett lépések mellett kisebb hangsúllyal vannak jelen a további intézkedésekre vonatkozó javaslatok, ezek kifejtése tovább gazdagította volna a téma tárgyalását.

Összességében elmondható, hogy a kötet érdekesen, olvasmányosan mutat be egy aktuális, sok vitát kiváltó és összetett, ezért nehezen megragadható kérdéskört. A számos szerző ellenére sikerült biztosítani a tanulmányok egységességét, így a tanulmánykötet ötvözi a többféle szemléletmód és az egészséges logikai ív előnyeit.

A recenzióknak kétségtelenül joga, sőt kötelessége felhívni a figyelmet arra, hogy a könyv megjelentetése nem teszi feleslegessé a felvetődő témák körüli további vitákat, sőt igénylik a megalapozott érvekkel folyó tudományos diskussziókat.

A magyar gazdaságtörténet is számtalan példát mutathat arra, hogy rossz stratégia kijelölése során a társadalom jelentős erőfeszítéseket tett és minden maradt a régióban vagy még rosszabb lett.

A felerősödő gazdasági és társadalmi polarizáció szükségessé teszi az egyes aktorok cselekvési motivációinak mélyebb megismerését, figyelembevételét, hiszen a különböző elméleti modellek – tértől és időtől nem független – működőképességét végsősoron a gyakorlatnak kell visszaigazolni, a közgazdaságtudomány eredményességéből az egész társadalomnak részesülnie kell.

A valós tények, a hiteles adatok ismerete meghatározott hatást gyakorol az emberek érzelmeire, értelmére, illetve akaratára. Egyrészt ösztönözheti őket, hogy erőfeszítéseket tegyenek a változások érdekében a lemaradások leküzdése, az előremenetel elősegítésére, másrészt depresszióba, letargiába sodorhatja őket. Természetesen a tanult tehetetlenség, illetve a tanult gyámoltalanság szimptomái is erőteljesen éreztetethetik hatásukat.

A tanulmánykötet a kor igényeinek megfelelő, tartós, hosszú használatra alkalmas, elegáns kivitelezésű mű, ami jó szándékkal ajánlható egyetemi hallgatóknak, oktatóknak, illetve a téma iránt érdeklődő szakembereknek egyaránt.

Palotai Dániel–Virág Barnabás (szerk.): Versenyképesség és növekedés – Út a fenntartható gazdasági felzárkózáshoz. Magyar Nemzeti Bank, 2016

**FILEP GYULA
KISS MARIETTA**

Források:

Barney, J. (1991): Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17 (1) pp. 99-120

OECD (2016): OECD (2016), Public spending on education (indicator). <https://data.oecd.org/eduresource/public-spending-on-education.htm>, doi: 10.1787/f99b45d0-en (letöltés ideje: 2016. november 30.)